

СПРОБИ ПОРУШЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ВЕДЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ВІЙНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Панасенко Ганна Сергіївна

канд. політ. наук, доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: panasenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>

Шманатов Микита Сергійович

студент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 6, м. Харків, Україна, 61022,

e-mail: Shmanatov25@outlook.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4667-7853>

У статті проаналізовано поняття нетрадиційної (гібридної війни), визначено критерії терміну та з'ясовано наскільки вдало застосовувати його до війни на сході України. При проведенні дослідження були використані історичні, журналістські, наукові, публіцистичні джерела інформації. Предметом статті є події починаючи з кінця 2013 року, «революції гідності» виникнення та діяльності на території України терористичних формувань, становлення незаконно проголошених організацій «ЛНР»-«ДНР» та початок бойових дій, які розглянуто у ретроспекції. Завданням є проаналізувати джерела доказів ведення гібридної війни, визначити причини, особливості та перспективи розвитку цієї війни. Досліджено роль керівництва Російської Федерації у створенні в Україні атмосфери хаосу, формуванні невизнаних утворень, розколу українського суспільства та у військових діях на території України. У статті аналізуються методи, які були застосовані для досягнення цих цілей. Досліджено прояви такої діяльності та проаналізовано докази, що свідчать про її цілеспрямований та системний характер, а не випадковий. Російською Федерацією за допомогою цілого комплексу заходів формується викривлена картина ситуації в Україні, що допомагає перед світовою спільнотою виправдати злочинну діяльність та надати логічного змісту діям на території іншої суверенної держави. Таким чином, стаття присвячена дослідженню сучасних методів ведення нетрадиційної або гібридної війни на території України. Таке дослідження допомагає детально вивчити проблему, проаналізувати стан безпеки, щоб сформувати в майбутньому дієвий механізм протидії та недопущення схожих сценаріїв. Дослідницька діяльність такого характеру, може бути корисна при напрацюванні та розробці механізмів захисту власної держави в правовому, військовому та інформаційному полях.

Ключові слова: війна, бойові дії, дестабілізація, терористичні угруповання, інформаційний вплив, пропаганда, Україна.

Постановка проблеми.

В 2014 році кульмінацією тривалих подій «Революції гідності», громадянських протестів, політичної кризи в Україні та геополітичної боротьби між країнами Заходу і Російською Федерацією стали події анексії Кримського півострова, а після неї – незаконне проголошення так званих республік «ДНР», «ЛНР», які були повністю маріонетковим проектом Російської Федерації. У наслідок чого, з метою усунення незаконних утворень, захисту територіальної цілісності, недопущення розповсюдження схожих сценаріїв в інших областях України, для боротьби з терористичними формуваннями, виживання яких забезпечувала Російська Федерація, були залучені Збройні Сили України, добровольчі формування, сили спеціального призначення тощо. Фактично, на території України почалася активна фаза неоголошеної війни. До 2020 року ситуація змінилася лише в тому, що зусиллями дипломатичної роботи була зменшена «активність» на території бойових дій. Політична криза не вирішена і по сьогодні, зіткнення між українськими військами та терористичними угрупованнями продовжуються.

Українській державі необхідно знайти варіант виходу із сучасної ситуації, гарантувати безпеку на своїй території та створити механізм вирішення питання подальшої долі незаконно оголошених «республік» на її території. Наразі існуючі формати переговорів та дії їх учасників, створені можливі законопроекти щодо розв'язання конфлікту в Україні, на жаль, не дали результату. Можна сказати, що за 6 років війни Україні не вдалося розробити та реалізувати стратегії, чіткого плану дій із відновлення і забезпечення територіальної цілісності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Події в Україні, які почалися в 2014 році, постійно перебувають в полі висвітлення ЗМІ, уваги дослідників, науковців, правозахисників, громадських організацій. Складність дослідження проблеми в тому, джерела інформації або публікації мають високий рівень суб'єктивізму, що вимагає критичного вивчення. Більше того велика частина публікацій, джерел щодо війни на сході України є складовою частиною механізму ведення Російською Федерацією гібридної війни проти України.

Комплексне дослідження довготривалої боротьби РФ за вплив на українську державу представлено в книзі «Війна Путіна проти України» британського та канадського політолога Тараса Кузьо [5]. Питання агресії проти України висвітлює у своїх статтях колишній директор Інституту Національної Пам'яті В. В'ятрович, історичний аспект гібридної війни – Тараненко М., правові аспекти проблеми досліджує Г. Динис, соціологічний вимір війни на сході нашої країни представлено у монографії І. Рущенка [2]. Дослідження гібридної війни після революції гідності представлено в колективній монографії вчених Київського Національного Університету ім. Т. Шевченка та Люблінського університету М. Кюрі [13]. Цими роботами, дослідження проблеми не обмежується, зважаючи на актуальність питання.

Треба відмітити, що значний комплекс джерел для дослідження подій на сході України та доказів ведення гібридної війни РФ проти України можна знайти у публікаціях громадських організацій, правозахисних груп. Наприклад, детальний аналіз представлено у публікації Української Гельсинської спілки з прав людини – «Збройний конфлікт в Україні: військова підтримка незаконних збройних формувань «ДНР» та «ЛНР» з боку Російської Федерації». Публікації про події війни в Україні, аналіз актуальних подій щодо цієї проблеми знаходимо в інтернет-ресурсах неприбуткової організації, експертної платформи «Майдан Закордонних справ» [14].

Можна сказати, що питання війни перебувають в постійному «полі досліджень» науковців, експертів, журналістів, як вітчизняних, так і зарубіжних. Але події війни мають багато аспектів. Процес впливу на Українську державу і суспільство з боку Російської Федерації довготривалий і не обмежуються лише подіями після «Революції Гідності», збройний конфлікт ще триває, тому існує багато тем, які потребують висвітлення, наукового дослідження, позбавленого фейків та зайвого суб'єктивного підходу. Більше того, незважаючи на існуючі дослідження, велика частка українського суспільства, в тому числі серед науковців, їх ігнорують, вважають тему війни на сході такою, яку краще не висвітлювати, зважаючи на динаміку зміни влади в Україні та політичну кон'юктуру.

Завданням статті є проаналізувати джерела доказів ведення гібридної війни, визначити причини, особливості та перспективи розвитку цієї війни. Такі дослідження допомагають детально вивчити проблему, щоб сформувати в майбутньому дієвий механізм протидії та недопущення схожих сценаріїв, захисту власної держави в правовому, військовому та інформаційному полях.

Виклад основного матеріалу.

Поняття гібридної війни було введено в обіг Френком Гоффманом, військовослужбовцем і військовим теоретиком США. Теоретичне осмислення терміну починається з 2000-х років і продовжується по сьогоднішній день. Визначення, яке дає Гоффман, можна трактувати так, що

гібридна війна – це дії, які поєднують мілітарні, квазімілітарні, інформаційні, дипломатичні, економічні та всі доступні засоби з метою досягнення військових, політичних, стратегічних цілей [1]. Гібридну війну у загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що поєднують мілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні та інших засоби які направлені на досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний із військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовується у воєнних цілях та використовується як зброя. Всі доступні засоби, що перетворюються на зброю, застосовуються з метою ураження різного рівня систем противника [4, с. 19]. Така війна синтезує застосування традиційних та нетрадиційних тактик, нерегулярних військових формувань, застосування терактів, насилля, вчинення масових безпорядків, використання кримінальних елементів, залучення інформаційного впливу та пропаганди. Ці способи можуть застосовуватися різними підрозділами, групами але у взаємодії та комплексно для досягнення поставленої мети.

В подальшому термін досліджувало багато вчених, його розширювали та включали додаткові елементи і способи трактування, що свідчить про спроби сформувати повноцінну концепцію гібридної війни. Але, через значну «широту» терміну, невизначеність, розмитість, його також піддають критиці. Наприклад, кожна війна включає в себе нетрадиційні форми ведення, або комплексність. Не новизною є і застосування нерегулярних військових формувань, або комбінація декількох форм ведення війни для посилення впливу на противника і досягнення перемоги.

У роботі російського вченого Ю. Першина досліджується та піддається критиці термін «гібридна війна», як такий, що не має конкретики і наукової новизни, а є лише модним словосполученням. Сам факт синтезу різних форм існує давно і проявляється в тій чи іншій мірі в кожній війні, а спроба сформувати концепцію поняття є безкорисною [3]. Але треба зазначити що термін використовується в науковому середовищі. Гібридну війну можна розглядати не тільки як синтез методів, а й як результат технологічного розвитку, що дозволяє до арсеналу ведення війни додати інформаційні технології, ЗМІ, викривлення інформації та психологічний вплив на свідомість людини, суспільства, що у поєднанні з перерахованими вже елементами матиме додатковий ефект. Термін став активно використовуватись в українському науковому середовищі після анексії Криму та початку бойових дій на сході України. Поняттю гібридної війни, її концепції, проявам присвячені статті та книги українських вчених, які намагалися осмислити актуальну неоголошену війну в Україні [4].

Складність та специфічність подій на сході України називають різними поняттями: війна, бойові дії, локальний конфлікт, російсько-українська війна, громадянська війна тощо. Той

факт, що існування незаконно проголошених «ЛДНР», їх життєспроможність та обороноздатність забезпечуються Російською Федерацією, а варіант існування цих утворень без допомоги РФ викликає сумніви, підтверджує, що протистояння відбувається між Україною та Російською Федерацією. Особливість ситуації полягає в тому, що остання використовує штучно утворені «ЛДНР» як засоби комплексного впливу і шантажу України. Тому, якщо синтез військового, інформаційного, економічного, політичного впливу, застосування парамілітарних і регулярних військ, кримінальних утворень для знищення політичної волі іншої держави, порушення її територіальної цілісності та впливу на її зовнішню політику називати гібридною війною, то Російська Федерація веде проти України саме таку війну. Питання лише в доказовій базі головної ролі Російської Федерації у цьому процесі.

Більше того, можна припустити, що події весни 2014 року – це лише черговий етап, який став «ситуативною адаптацією» до політичних подій в Україні. Безпосереднє збройне зіткнення, анексія Криму, війна на Донбасі, можливо, стали реальним варіантом реакції на політичні прорахунки керівництва РФ та лояльного до неї керівництва України в 2010–2013 роках. Події майдану та «революції гідності» стали крахом режиму Януковича, що в подальшому спричинило катастрофу. Тобто, сама наявність системного, довготривалого впливу РФ на Українську Державу не обмежуються подіями починаючи з 2013 року. Мета Російської Федерації, зважаючи на геополітичну та стратегічну важливість України, зберігати в цій країні свій домінуючий вплив та підтримувати, забезпечувати лояльні політичні режими, не допустити інтеграції в «західні структури» – Європейський Союз, НАТО. Це, фактично означатиме, крах амбіційних планів для Росії та посилення позицій конкурентів біля кордону, що підвищує безпекові загрози та створює нові виклики для РФ. Тому прояви ведення прихованої, нетрадиційної боротьби з метою дестабілізувати політичну ситуацію в Україні, монополізувати вплив на внутрішню і зовнішньополітичні рішення які врешті-решт вилилися у відкрите збройне протистояння, можна простежити починаючи із становлення Незалежності. Питання лише в тому наскільки успішно це вдавалося робити, і яким був вплив при тому чи іншому керівництві Української Держави.

Політична нестабільність, яка виникла в Україні в 2014 році, була загрозою територіальної цілісності України не тільки в Донецькій та Луганській областях. Фактично, по всій південно-східній Україні діяли бойові групи, проросійськи налаштовані організації. Треба визнати, вони користувалися підтримкою частини населення. Особливістю діяльності цих груп було те, що їх протест проти подій на майдані супроводжувався не просто невизнанням нової влади або боротьбою за підтримку опозиційних сил в Україні, а тим, що ці групи орієнтувалися на Російську Федерацію із закликами відділення від Української території, або створення «незалежної» республіки

із адміністративним центром у місті в якому діяла ця група. Більше того, в ряді міст України в захваті місцевої адміністрації та інших державних установ, боротьбі із «промайданівськими» рухами та місцевими майданами діяли представники філій одних і тих же організацій. Цікаво те, що своєю діяльністю такі організації, як «Донецька республіка», «Севастополь-Крим-Росія», «Оплот», «Луганська гвардія» та ін. почали ще за довго до подій 2013-2014 року, і деякі з них проходили спільну воєнізовану підготовку «патріотичного» характеру з російськими націоналістичними, імперіалістськими організаціями, як наприклад «Руский мир», «Русское единство», на території України, зокрема в Криму, та РФ [5, с. 368-374]. В подальшому, члени цих організацій зіграють ключову роль у дестабілізації в регіонах на початковому етапі подій 2014 року та прийматимуть участь у збройній боротьбі проти ЗСУ.

На початку весни 2014 року, після зміни влади в Києві, на сході активізувалися рухи протестів. Місцеві влади Донецька та Луганська проводили позачергові засідання, на яких приймали рішення про статус російської мови, проведення референдуму та орієнтацію на Росію, як стратегічного партнера. В Харкові була створена організація «Український фронт» за підтримки місцевої влади та партійного активу Партії Регіонів, яка претендувала на лідерство в русі протесту на сході України. В Україні поширювалася ідея федералізації, зокрема політиками та діячами, організаціями, які були налаштовані негативно до нової влади та руху Євромайдану. Країну охопили мітинги та боротьба між активістами Євромайдану та противниками майдану, «федералістами», сепаратистами. В цей період дії центральної влади активно використовувались для пропаганди у ЗМІ та поширення антиукраїнських настроїв, популістських лозунгів та цькування між різними групами серед населення України.

Для відтворення картини тих подій та їх характеру необхідну інформацію бачимо в звіті, наданому інститутами ОБСЄ після місії з оцінки положення в галузі прав людини в Україні, яка була проведена на запит Українського правління в березні – квітні 2014 року. Із огляду документу стає зрозуміло, що [6]:

- зафіксовані факти вбивства, залякування, викрадення людей, головні жертви яких – активісти майдану, журналісти, а в Криму – військовослужбовці та кримські татари;

- виникла тенденція проведення масових зібрань прихильників та противників майдану, які супроводжуються із застосуванням насилля. Особливо часто сутички між групами виникали у Донецьку, Луганську, Миколаєві, Одесі, Севастополі;

- зафіксовані методи застосування насилля: залякування, цькування в ЗМІ, оприлюднення особистих даних, підпал автомобілів, поширення листівок з інформацією про осіб, шантаж та проведення розслідувань міліцією проти жертв, а не проти підозрюваних у злочині осіб;

– під час найбільш жорстоких зіткнень зафіксовано залучення «тітушок» та членів «самооборон». Використання таких груп стало систематичним у Донецьку, Харкові та Луганську. Організовані групи прибували на приватному транспорті або автобусах без номерів, або з номерами Російської Федерації. Маються свідчення, що учасники «антимайданівських» рухів отримували оплату. За свідченням джерел, що заслуговують довіри, учасники таких груп прибували із сусідніх маленьких міст та з Російської Федерації. Ці групи фінансувались, мали матеріально-технічне забезпечення для діяльності з метою зриву руху «Євромайдану»;

– за весь період розгортання місії було зафіксовано, що в усіх регіонах зі сторони правоохоронних органів існує упереджене ставлення до прихильників майдану, а з іншого боку – лояльне ставлення до активістів руху противників;

– особливому тиску піддавались журналісти, що намагались висвітлити діяльність зібрань та організацій, подій в містах. У Харкові, Одесі, Луганську, АР Крим було зафіксовано найбільші прояви тиску. Часто фізичний тиск на журналістів здійснювали особи в формі без розпізнавальних знаків;

– у південно-східних регіонах України сформувалася тенденція пов'язувати політичну орієнтацію особи з її етнічною приналежністю. Підтримка територіальної цілісності та єдності України висвітлювались як прояв нетерпимості та націоналізму, використовувались такі політичні кліше, як: «бандервці», «фашисти» і т.д. Зафіксовано рост антитатарських настроїв та проявів дискримінації, зокрема в Криму;

– у районах, які досліджувала місія, не було зафіксовано росту нетерпимості або ескалації насилля по відношенню до російськомовного населення.

Аналізуючи представлену інформацію у звіті, стає очевидним характер подій на південному сході України. По-перше, існування серед населення поглядів незгоди до нової влади, було використано, а подекуди і сформовано, під дією налаштованих певним чином ЗМІ, груп, використання листівок, газет, інтернет-джерел, часто популістського характеру. В суспільстві формувалася атмосфера хаосу, страху перед образом «бандерівщини» і «западенщини», які загрожують російськомовному населенню, відомого та успішного радянського, російського міфу. В цій атмосфері паніки та істерії використовувались проросійські налаштовані організації, які існували давно, проходили тактичне, «військово-патріотичне» навчання, мали зв'язки з Російською Федерацією. Більше того, зафіксовано факти «завезення» та участі російських громадян, використання матеріально-технічного забезпечення, в тому числі зброї, створення груп для дестабілізації в регіоні [5, с. 368-374]. На фоні цього діяльність антимайданівськи налаштованих особистостей, політичних діячів, деяких представників Партії Регіонів, проросійських організацій, та

прихильників ідеї федералізації завдавало катастрофічного удару новосформованій центральній владі, яка не контролювала ситуації в повній мірі. Відсутність контролю дозволяла посилювати вплив Російської Федерації та присутність «заготованих» кадрів для подальшого отримання контролю над південним сходом України. Важливо також враховувати фактор впливу РФ на владу України часів Януковича, що дозволило на всіх рівнях управління, забезпечити собі лояльне керівництво, особливо в регіонах з традиційно високим рівнем симпатії до Росії.

Після початку активної фази дестабілізації, важливу роль у захопленні влади зіграли військові підрозділи російського «козацтва» та група бойовиків під керівництвом І. Гірка (Стрелкова), колишнього співробітника ФСБ РФ, яка складалася приблизно з 50 бійців і перетнула в такому складі кордон. Групою були захоплені адміністративні будівлі у декількох містах Донецької області та організована вербовка сепаратистів. Близько 1200 осіб, громадян України, Росії, Білорусі, перебували у складі «самооборони», сформованої ще в лютому 2014 року під керівництвом місцевих сепаратистів. Таким чином, після захоплення адміністративних будівель СБУ в Донецьку та Луганську сепаратисти отримали додаткове озброєння та захопили владу в інших містах. Формувалася армія південного сходу України. В ряді інших міст південно-східної України йшла боротьба за контроль. Стає зрозумілим, що на початковому етапі бойових дій основну роль відігравали нерегулярні озброєні підрозділи, які діяли методом терору і захоплення влади на містах. Наприклад, на територію Луганщини весною 2014 прибули з території РФ військові підрозділи «Всевеликого Війська Донського», які активно діяли та захопили ряд міст у Луганській області під керівництвом Атамана Козиціна, учасника подій конфлікту в Придністров'ї, Абхазії [7]. Через існуючі парамілітарні, незаконні формування, які прибували з території РФ формувалися канали доставки добровольців на Донбас, їх озброєння та підготовки. Питання кількості таких організацій та рівень їх співробітництва з владою РФ є предметом окремого дослідження.

Таким чином, вже до середини весни використовуючи ЗМІ, кризову ситуацію, проросійські організації, нерегулярні військові формування, місцеві антиукраїнські настрої, державних службовців-зрадників, сепаратистам вдалося захопити контроль над частиною території суверенної держави і оголосити в квітні місяці утворення так званих «республік». Треба зазначити, що в цей період ще був популярним в сепаратистських колах та мав загрозу втілення план створення «Новоросії» – масштабнішого проекту окупації та відділення від території України південно-східної частини.

Наступними вагомими чинниками війни на сході, методами її ведення є участь регулярних військ Російської Федерації, матеріальне забезпечення республік, системний інформаційний вплив.

У травні 2014 року на непідконтрольних Україні територіях був проведений незаконний референдум в результаті якого 11 травня було оголошено про створення «ЛДНР». Результати фіктивного референдуму були не визнані Україною та міжнародною спільнотою, але, фактично, прискорили процес втрати частини території та остаточного розколу в суспільстві. Після проведення на підконтрольній бойовиками території референдуму, почалося таке ж нелегітимне «державне будівництво». У першу чергу, мова йде про перетворення терористичних формувань, банд, воєнізованих підрозділів та «самооборон» у чітку організацію армійського зразка. В цьому процесі була необхідна допомога професіоналів, людей з досвідом роботи в армійській структурі, при чому на всіх рівнях керівництва, як офіцерів низької ланки, так і середньої, вищої. У цьому процесі активно брали участь кадрові російській військові [8, с. 25-30]. Механізм залучення військових був таким, що кадрові службовці Армії РФ, використовувались на всіх рівнях армійської структури в якості «радників». Кадри для «відпустки» або «відрадження» набиралися з усієї території РФ, де проходили через «інструктаж» та «підготовку» дванадцятого резервного командування у місті Новочеркаськ і після цього відправлялися на Донбас [9]. Очевидно, що така присутність особового складу, як і техніки регулярних військ маскувалась. Таким чином, було неофіційно підпорядковано армію бойовиків керівництву РФ. За даними, представленими в книзі Т. Кузьо, управління здійснювалося командування Південного військового округу РФ 8-ї армії, в м. Новочеркаськ [5, с. 412].

У період травня-червня активізується поставки техніки бойовикам через неконтрольовані Україною ділянки кордонів, посилюється присутність нерегулярних військових та «добровольчих» формувань, створюються «батальйони». На територіях Донецької і Луганської областей терористи захоплюють міста, встановлюють блокпости [8, с. 39].

У червні-липні сили АТО України успішно відновлюють контроль над декількома містами, протидіють наступу ворога. В липні місяці групу Гіркіна вдалося вибити та відтиснути до Донецьку. На Луганському напрямку, закріпити позиції в Луганському та Донецькому аеропортах, за які йшли тяжкі бої. Саме в цей період РФ вдалася до обстрілу позицій Українських військових на тих ділянках, де бойовиків відтиснули до кордонів. З цього часу це стає систематичним заходом як фізичного знищення Українських сил, так і деморалізації і знищення політичної волі Українського керівництва.

Не вдаючись до подробиць тактики ведення наступу українських сил, що є предметом іншого дослідження, треба зазначити, що до серпня 2014 року українським військам вдалося відновити контроль над Северодонецьком, Лисичанськом, Дебальцевим, Іловайськом, Міусинськом, та зайняти стратегічну висоту – Савур-Могили.

У цей період, було значно нарощено технічний потенціал бойовиків та здійснювалось безпосереднє проникнення через кордон регулярних військ армії Російської Федерації [10]. У результаті порушення кордону, прямого військового втручання силам РФ та бойовикам протягом 24–29 серпня вдалося оточити українські війська біля Іловайська та Савур-Могили. Сторонами було досягнуто домовленостей стосовно виводу Українських сил з оточення, але 29 серпня терористи та сили РФ порушили умови та розстріляли українські війська, які виходили з оточення двома колонами. За весь час АТО українська сторона понесла найбільші втрати. Після наступу та відтиснення позицій Українських сил АТО в вересні був підписаний «Мінський протокол», що встановлював режим припинення вогню [11].

У подальшому найзапекліші бої відновилися з листопада місяця, та точилися за Донецький аеропорт до кінця січня, відомому завдяки його стійким захисникам-кіборгам, та під час наступу сил бойовиків за підтримки РФ на Дебальцеве. Для відтягування сил противника українська сторона здійснила контрнаступ у напрямку Широкине, до Новоазовська. Активний наступ терористів був фактором впливу на Українську владу перед черговими Мінськими переговорами. 12 лютого 2015 року було підписано «Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод» з метою припинення вогню та врегулювання бойових дій на Донбасі. Можна стверджувати, що даний переговорний процес призвів до переходу бойових дій у стан позиційної війни з періодичним загостренням та систематичними порушенням умов домовленостей.

Протягом літа 2014 р. – зими 2015 р. завдяки прямій, але не офіційній, підтримці РФ, було сформовано армійські корпуси «ЛДНР», оновлено склад керівництва незаконно оголошених «республік» та забезпечено успішний тиск на українську владу. «Співпраця» з терористами здійснювалась як і шляхом «делегування» до формувань своїх офіцерів та командирів, так і безпосереднім використанням регулярних підрозділів і техніки, намагаючись приховати це [12, с. 17].

Незважаючи на досягненні цілі, треба визнати, що масштабний наступ не вдався, політичний план створення більшого проекту, ніж захоплення частин території двох областей, створення на значній території південного-сходу України «Новоросії» – зазнав краху. Це стало реальним завдяки протидії українських сил, успішній дипломатичній діяльності, патріотичному сплеску в суспільстві, не дивлячись на всі складнощі, з якими довелося мати справу ЗСУ, добровольчим формуванням, волонтерам, українській владі.

Боротьба за контроль над українською територією та суспільством точилася не тільки на бойових фронтах, а й в інформаційному полі. Пропаганда стала однією з головної зброї масового ураження як російського, так і українського суспільств. Пропаганда на російському інформаційному просторі

формувала образ ворога, «нацистської» маріонетки, недодержави України, якою керує Захід. Цим виправдовувалася допомога «потерпаючим республікам». Абсолютно фейкові новини й абсурдні сюжети мали спонукати частину населення співчувати «народу Донбасу» та мотивувати частину людей, готових взяти участь у бойових діях. Інформаційна боротьба з метою викривлення ситуації у вигідному для РФ руслі почалася ще з початку подій на майдані в 2013 році. За результатами досліджень, станом на травень 2014 року кількість згадувань в ефірі телебачення РФ організації «правий сектор» перебільшила показники «єдиної Росії» — президентської партії, лідируючої партії країни [12, с. 10]. Організація «правий сектор» чудово вписувалася у історично сформовану ще за радянських часів міфологізацію українського націоналізму, що було успішно використано в інформаційній війні вже ХХІ сторіччя.

Провладні канали та ЗМІ в РФ не нехтували використовувати й просто вигадані сюжети з метою емоційно-психологічного впливу на глядача. Тут доречно згадати і постановочні сюжети про «добровольців», які кинулися захищати «братський народ Донбасу» від київської хунти, і злочини української «фашистської» армії. Чого тільки вартий вигаданий сюжет про розп'ятого хлопчика на вулицях Слов'янська солдатами ЗСУ [12, с. 11].

Треба відмітити вплив пропагандистської діяльності в інтернет мережі. В соціальних мережах масово виникали групи «Антимайдан», «Новоросія», «Юго-Восток Украины» і т.д., що активно використовували популістські лозунги, російську пропаганду, «зливали» в мережі дані учасників патріотичного руху та військових України. В період придушення сепаратистського руху на південному сході України фіксувалися випадки поширення газет на кшталт «Новини Новоросії» й ін.

Можна прослідкувати, що РФ сьогодні використовує деякі традиційні для Радянського Союзу та успішно апробовані методи впливу на суспільство — цензура, формування образу ворога, використання так званої карти «українського націоналізму», міфологізація якого доходить просто до абсурду.

Мета цих системних інформаційних атак з одного боку виправдати дії політичного керівництва Росії в очах власного народу, не допустити поширення інформаційного впливу іншої держави, а з іншого — злам політичної волі керівництва української держави, виклик панічного страху, створення розколу серед української нації, повна деморалізація сил України.

Висновки.

Проаналізувавши джерела, які свідчать про події кінця 2013 — 2015 років в Україні, зокрема «революції гідності», війни на сході України, можна дійти певних висновків.

По-перше, Російська Федерація, як головний організатор та спонсор незаконно оголошених організацій «ЛДНР», веде в Україні війну, яку

можна називати гібридною, зважаючи на те, як визначати це поняття.

По-друге, починаючи з подій Майдану, почалося активне використання методів створення політичної дестабілізації у країні та суспільстві. Головна мета цих дій — створення хаосу, в якому буде значно легше досягти контролю за значною територією України, в першу чергу — південним сходом, щоб не допустити кардинальної зміни геополітичної ситуації біля своїх кордонів, що несе велику небезпеку для РФ.

По-третє, РФ використовувала і продовжує використовувати цілий комплекс методів ведення війни:

- використання напіввійськових, парамілітарних націоналістичних, терористичних формувань;

- економічне забезпечення терористів;

- забезпечення захисту незаконних утворень на території України — «Луганської та Донецької народних республік».

- порушення територіальної цілісності України, використання військової техніки проти підрозділів «АТО», використання регулярних військ на території України, використання військовослужбовців РФ, в тому числі офіцерів різного рівня, на території України з метою створення армійської структури так званих «ЛДНР»;

- системний інформаційний вплив як на російське населення, так і на українське, викривлення реальної інформації, а тому числі створення абсолютно вигаданих нових, які активно поширювалися на офіційних каналах. Активно залучалися ЗМІ терористичних угруповань з метою дезінформації та пропаганди на території України;

- використання прийомів історичної міфологізації, емоційно-психологічний тиск на російське та українське населення;

- використання найбільш поляризованих тем української історії, паразитування на емоціях населення з метою посилення розколу в українському суспільстві.

- економічне постачання через кордон утворенням «ЛДНР»;

- постійний тиск на українську владу з метою зламу політичної волі.

Таким чином, описані та згадані лише деякі елементи прояву та форми ведення «нетрадиційної» війни в Україні.

Такі дослідження необхідні з метою комплексного вивчення проблем вразливості державної безпеки України. Варто приділяти увагу таким аспектам, як нетрадиційні форми, прояви ведення війни в Україні, цільові групи впливу, мотиви прихильників терористів, дослідження соціально-психологічного портрету сепаратистів, прихильників терористичних формувань, військових РФ на території України. Необхідне виокремлення та опис всіх використаних дій противника та прорахунків української держави, що призвели до фактичної втрати контролю над частиною території України. Такі дані допоможуть дослідити вразливі місця, сформувати сучасну та

діючу стратегію оборони, створити механізм ураження державної безпеки та повторення превентивної діяльності з метою недопущення трагічного сценарію.

ATTEMPTS TO BREAK THE INTEGRITY OF THE WORLD ECONOMY BY APPLYING MODERN METHODS OF WARNING NON-TRADITIONAL WAR: THE EXPERIENCE OF UKRAINE

Hanna Panasenko, Ph.D (Political Science), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: panasenko@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>

Mykyta Shmanatov, student, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: Shmanatov25@outlook.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4667-7853>

The article analyzes the concept of hybrid war, defines the criteria of the term and how it can be applied to the war in eastern Ukraine. By using historical, journalistic, scientific, publiced sources, the article in retrospect considers the events since the end of 2013, the emergence and activities of terrorist groups in Ukraine, the formation of illegally proclaimed organizations "LPR" - "DPR" and the start of war. The role of the leadership of the Russian Federation in the creation of an atmosphere of chaos in Ukraine, the formation of unrecognized military groups and organizations, the split of Ukrainian society and role in the hostilities in Ukraine has been studied. The article research the methods of activity of the Russian Federation on the territory of Ukraine, which led to increased destabilization in the country, losing of control over part of the territories, and subsequent formation of illegal state formations in these territories. The manifestations of such activity, its evidence, which proof to its purposeful and systemic nature, but not accidental, are studied. Using the whole complex of measures, the Russian Federation forms distorted form of the situation in Ukraine, which helps to justify criminal activity and give a logical meaning to actions on the territory of another sovereign state. Research of recent events can be useful for analyzing of the mistakes of the government and understanding why these events have become real. Its also helps to research this problem in detail, to analyze the security system for forming an effective mechanism in the future to counter and prevent similar scenarios. Research activities of this nature may be useful in the development and implementation of mechanisms to protect own state in the law, military and information fields.

Keywords: war, hybrid warfare, destabilization, terrorist groups, information influence, propaganda, Ukraine.

ПОПЫТКИ НАРУШЕНИЯ ЦЕЛОСТНОСТИ МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА ПУТЕМ ПРИМЕНЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ВЕДЕНИЯ НЕТРАДИЦИОННОЙ ВОЙНЫ: ОПЫТ УКРАИНЫ

Панасенко Анна Сергеевна, канд. полит. наук, доцент, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: panasenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2945-583X>

Шманатов Никита Сергеевич, студент, Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, пл. Свободы, 6, г. Харьков, Украина, 61022, e-mail: Shmanatov25@outlook.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4667-7853>

В статье проанализировано понятие нетрадиционной (гибридной войны), определены критерии термина и выяснено насколько удачно применять его к войне на востоке Украины. При проведении исследования были использованы исторические, журналистские, научные, публицистические источники информации. Предметом статьи являются события начиная с конца 2013 года, «революции достоинства» возникновения и деятельности на территории Украины террористических формирований, становления незаконно провозглашенных организаций «ЛНР»-«ДНР» и начало боевых действий, которые рассмотрены в ретроспекции. Задачей является проанализировать источники доказательств ведения гибридной войны, определить причины, особенности и перспективы развития этой войны. Исследована роль руководства Российской Федерации в создании в Украине атмосферы хаоса, формировании непризнанных образований, раскола украинского общества и в военных действиях на территории Украины. В статье анализируются методы, которые были применены для достижения этих целей. Исследованы проявления такой деятельности и проанализированы доказательства, свидетельствующие о ее целенаправленном и системном характере, а не случайном. Российской Федерацией с помощью целого комплекса мероприятий формируется искаженная картина ситуации в Украине, что помогает перед мировым сообществом оправдать преступную деятельность и придать логического содержания действиям на территории другого суверенного государства. Таким образом, статья посвящена исследованию современных методов ведения нетрадиционной или гибридной войны на территории Украины. Такое исследование помогает детально изучить проблему, проанализировать состояние безопасности, чтобы сформировать в будущем действенный механизм противодействия и недопущения схожих сценариев. Исследовательская деятельность такого характера, может быть полезна при разработке и воплощении механизмов защиты собственного государства в правовом, военном и информационном полях.

Ключевые слова: война, боевые действия, дестабилизация, террористические группировки, информационное воздействие, пропаганда, Украина.

References

1. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington: Potomac Institute for policy studies, 2007.
2. Rushhenko I. P. (2015) Pidryvni socialjni tekhnologhiji (z dosvidu rosijsjko-ukrajinsjkoji ghibrydnoji vijny) [Subversive social technologies (from the experience of the Russian-Ukrainian hybrid war)] (electronic journal) *Bulletin of Lviv University. Sociological series*. Vol.11, no. 115, pp. 35-43. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2015_9_5
3. Pershin Y. Y. (2016) Zapiski o hibridnoy voyne [Security issues] - vol. 4., pp. 63 – 85. (in Russian)
4. Ghorbulin V. P. (ed.) (2017) Svitova ghibrydna vijna: ukrajinsjkyj front [World Hybrid War: Ukrainian Front]. Kyiv : NISD. (in Ukrainian)
5. Kuzjo T. (2018) Vijna Putina proty Ukrajinj. Revoljucija, nacionalizm i kryminalitet. [Putin's war against Ukraine. Revolution, nationalism and crime]. Kyiv: DUKh I LITERA. (in Ukrainian)
6. Organization for Security and Co-operation in Europe (2014) [Misija po ocinci polozhennja v oblasti prav ljudyny v Ukrajinj, polozhennja v oblasti prav ljudyny i prav nacionalnykh menshynstv], Ghaagha/Varshava: Osce. <https://www.osce.org/ru/odhr/122194?download=true>

7. Ataman Kozitsyn ob'yavil sbor kazakov-dobrovol'tsev dlya zashchity Donbassa. Posylannja na mediareсур. Lenta.ru - <https://lenta.ru/news/2017/01/31/ataman/>
8. Mykola Balaban, Oljha Voljanjuk, Krystyna Dobrovoljsjka, Boghdan Balaban, Maksym Majorov (2017) Donbas v oghni. Putivnyk zonoju konfliktu. Centr doslidzhennja bezpekovogho seredovyshha «Prometej» [Donbas in the fire. Travel in Conflict Zone]. Lviv: Prometej. Available at: <https://prometheus.ngo/works/donbas-v-ogni/>
9. Sluzhba Bezpeky Ukrainy. (2014) SBU nadala novi bezzaperechni dokazy uchasti rosijsjkykh vijsjkovykh u bojovykh dijakh v Ukraїni [Security Service of Ukraine has provided new incontrovertible evidence of Russian military involvement in hostilities in Ukraine]. YouTube-kanal Sluzhby bezpeky Ukrainy. Available at: <https://youtu.be/ZvBBBhhB5Jw>
10. O.Gharbar, A.Konopkin, O.Korenjov, S.Movchan, Za red.: O.Pavlichenka, O.Martynenka. (2018) Zbrojnyj konflikt v Ukraїni: vijsjkova pidtrymka nezakonnnykh zbrojnykh formuvan'j «DNR» ta «LNR» z боку Rosijskoi Federaciji [Armed conflict in Ukraine: military support for the illegal armed formations "DPR" and "LPR" on the part of the Russian Federation. Ukrainian Helsinki human rights union]. Kyiv: Ukrainsjka Gheljsinsjka spilka z prav ljudy. Available at: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/New.pdf>
11. Informacijne aghentstvo Unian (2014) OBSJe opublikovala minsjkyj protokol (dokument) [OSCE publishes Minsk protocol (document)]. Kyiv: Unian. Available at: <https://www.unian.ua/politics/959986-obse-opublikovala-minskiy-protokol-dokument.html>
12. P'ya Yashin, Ol'ga Shorina (ed.) (2015) Nezavisimyy ekspertnyy doklad «PUTIN. VOYNA» [Independent expert report "PUTIN. WAR"]. Moskva: putin-itogi. Available at: https://www.putin-itogi.ru/cp/wp-content/uploads/2015/05/Putin.Voina_.pdf
13. M. Doroshko (ed.) (2018) Ghibrydna vijna Rosiji proty Ukrainy pislja Revoluciji ghidnosti [Russia's hybrid war against Ukraine after the Revolution of Dignity] Kyiv : Nika-Centr, 2018. (in Ukrainian)
14. Majdan zakordonnykh sprav (2013) Media – resurs. Rozdil sajtu Publikaciji za temoju «Skhid Ukraїny» [Site section - Publications on the topic «East of Ukraine»]. Kyiv: Maidan of Foreign Affairs. Available at: <https://www.mfaua.org/uk/publications?category=east-ukraine>

Література

1. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington: Potomac Institute for policy studies, 2007.
2. Рущенко І. П. Підривні соціальні технології (з досвіду російсько-української гібридної війни). *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Вип. 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2015_9_5.
3. Першин Ю.Ю. Записки о «гибридной войне». *Вопросы безопасности. Электронный журнал*. 2016. № 4. URL: https://e-notabene.ru/nb/article_19510.html
4. Світова гібридна війна: український фронт / за ред. В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.
5. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / наук. ред.: В. Ліхачов, І. Винокуров. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 560 с.
6. Організація з безпеки і співробітництва в Європі – Місія з оцінки стану справ із дотримання прав людини, стан справ із дотримання прав людини і прав національних меншинств / Гаага – Варшава: ОБСЄ. URL: <https://www.osce.org/uk/odihr/122193?download=true>
7. Атаман Козицын объявил сбор казаков-добровольцев для защиты Донбасса. URL: <https://lenta.ru/news/2017/01/31/ataman/>
8. Балабан М., Волянюк О., Добровольська К., Балабан Б. Донбас в огні. Путівник зоною конфлікту. Центр дослідження безпекового середовища. Львів: «Прометей», 2017 100 с.
9. СБУ надала нові беззаперечні докази участі російських військових у бойових діях в Україні: YouTube-канал Служби безпеки. URL: <https://youtu.be/ZvBBBhhB5Jw>
10. Гарбар О., Конопкін А., Кореньков О., Мовчан С. Збройний конфлікт в Україні: військова підтримка незаконних збройних формувань «ДНР» та «ЛНР» з боку Російської Федерації / за ред. О.Павліченко, О.Мартиненка. К.: Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2018. 40 с.
11. Інформаційне агентство Уніан: ОБСЄ опублікувала мінський протокол (документ). URL: <https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/New.pdf>
12. Яшин І., Шоріна О., Кашин С., Алексашенко С. Незалжена експертна доповідь «Путін. Війна». М.: Путин-итоги, 2015. URL: https://www.putin-itogi.ru/cp/wp-content/uploads/2015/05/Putin.Voina_.pdf
13. Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності / наук. ред. М. Дорощка і В. Балюка. Київ : Ніка-Центр, 2018. 279 с.
14. Майдан закордонних справ: Медіа – ресурс URL: <https://www.mfaua.org/uk/publications?category=east-ukraine>